

הימין הקיצוני־פופוליסטי באירופה

יותם רוזנר

בשנים האחרונות חלה התעצמות בכוחן של מפלגות ימין קיצוני־פופוליסטי (Populist Radical Right) במדינות רבות באירופה: איטליה, צרפת, גרמניה, אוסטריה, הולנד, דנמרק, פינלנד, פולין והונגריה. עלייתן המטאורית של מפלגות הימין הקיצוני נטועה בסכיבה של ביקורת ציבורית רחבה על מגמות גלובליות כגון הגירה, רב־תרבותיות וריכוז עוצמה פוליטית בידי האיחוד האירופי ומוסדותיו. בהתאם לכך, חלק משמעותי מסדר היום של מפלגות ימין קיצוני מוכנה לד־לגיטימציה של האיחוד והשחרת דימויו בעיני אזרחי היבשת, בכוונה לעודד פרישה של מדינות נוספות מהאיחוד האירופי. לא בכדי גורסים בכירי האיחוד שלהתחזקות הימין הפופוליסטי־קיצוני יש השלכות משמעותיות על עתידו של האיחוד האירופי ועל יכולתו לצלוח משברים עתידיים. חלק גדול מהצלחתן של מפלגות הימין הקיצוני נובע מקשרים הדוקים עם הקרמלין, שפועל באמצעותן לערער האיחוד האירופי מבפנים. בשל סדר היום האנטי־מוסלמי שלהן ותפיסתן את ישראל כחוד החנית במאבק של המערב נגד האסלאם, לעליית הימין הקיצוני עשויות להיות השלכות על עתיד היחסים בין מדינות אירופה לבין ישראל.

מבוא

בראשית 2016 נראו בחירתו של דונלד טראמפ לנשיאות ארצות־הברית, ההצבעה על התנתקות בריטניה מהגוש האירופי ('ברקזיט') וההתחזקות הפרלמנטרית של תנועות הימין הקיצוני במספר רב של מדינות באירופה כתסריט תוצרת הוליווד יותר מאשר תופעה ממשית. אולם במבט לאחור, התפתחויות אלו נראות כהמשך טבעי לתהליכים רבים שאירעו בעשור האחרון: המשבר הכלכלי העולמי ב־2008 והמיתון שבא בעקבותיו, אובדן האמון במוסדות הפוליטיים, ניכור גובר כלפי תקשורת ממסדית ועליית ערוצי תקשורת אלטרנטיביים והרשתות החברתיות. על רקע מגמות אלה החלו תנועות ימין קיצוני־פופוליסטי לצבור לגיטימציה ואהדה. התחזקות הימין הקיצוני באירופה בשנים האחרונות הביאה לכך שנשיא הנציבות האירופית ז'אן קלוד יונקר התריע לאחרונה מפני "פופוליזם דוהר" המאיים על אחדות האיחוד האירופי, בנאום שנשא על רקע

שורת הצלחות של מפלגות ימין קיצוני באירופה, ובראשן משאל העם בבריטניה בנוגע לעזיבת האיחוד האירופי.¹

מעבר לבריטניה, ניתן להיווכח בהישגים פוליטיים משמעותיים לימין הקיצוני בכל רחבי היבשת. בגרמניה זכתה מפלגת הימין הקיצוני 'אלטרנטיבה לגרמניה' (AfD) ב-12.6 אחוזים מהמושבים בפרלמנט בבחירות לבונדסטאג בספטמבר 2017.² בבחירות לנשיאות צרפת במאי 2017 הגיעה מועמדת מפלגת 'החזית הלאומית' (FN) מארין לה פן למקום השני בסיבוב הראשון של הבחירות לנשיאות עם 21.4 אחוזים מהקולות, ו-34 אחוזים מהקולות בסיבוב השני.³ בהולנד סיימה 'המפלגה למען החירות' (PVV) בהנהגת חרט וילדרס במקום השני בבחירות הכלליות במארכ 2016, ובבחירות באוסטריה זכתה 'מפלגת החירות האוסטרית' (FPÖ) ב-26 אחוזים והפכה לשותפה מרכזית בקואליציה.⁴ מגמות דומות התרחשו גם בדנמרק, בפינלנד, בפולין ובהונגריה. המאמר בוחן את מאפייניהן של מפלגות הימין הקיצוני, את הגורמים שהובילו להתחזקותן ואת האופן שבו הן מנצלות את עוצמתן הפוליטית להחלשת האיחוד האירופי. המאמר בוחן גם את קשריהן ההדוקים עם רוסיה ואת השפעת התחזקות מפלגות הימין הקיצוני-פופוליסטי על יחסי מדינות אירופה עם ישראל.

מאפייניהן של מפלגות ימין קיצוני-פופוליסטי באירופה

ישנן תוויות שונות להגדרה 'ימין קיצוני-פופוליסטי', המשמשת לעיתים קרובות כדי לתאר מפלגות כגון 'החזית הלאומית' (FN) בצרפת, 'מפלגת החירות' האוסטרית (FPÖ), 'מפלגת החוק והסדר' (PiS) בפולין או 'מפלגת האלטרנטיבה לגרמניה' (AfD). באופן כללי מדובר במפלגות שמעודדות את מצביעיהן לחשוש מסוגיות חברתיות שונות, שמרביתן תוצר של העידן הגלובלי: אובדן משרות בשל שווקים פתוחים; חוסר ביטחון אישי וערעור הזהות המקומית בשל נוכחותם של מהגרים לא אירופים; פגיעה בחופש הביטוי בשל תקינות פוליטית (Politically correct); ומיאוס מהפגיעה בריבונות הלאומית כתוצאה מריכוז עוצמה פוליטית במוסדות על-לאומיים.⁵

מפלגות הימין הקיצוני-פופוליסטי הפעילות באירופה נעות על קשת רחבה בין מפלגות ימין פופוליסטי כגון מפלגת החירות בהולנד (PVV), המציגה את עצמה כמגינת הליברליזם האירופי מפני הדיכוי המוסלמי, לבין מפלגות ימין נאו-פאשיסטי שנציגתו המובהקת ביותר היא מפלגת 'השחר הזהוב' ביוון (Golden Dawn), שיש לה סממנים נאו-נאציים מובהקים. קיימים הבדלים מסוימים בין המפלגות הללו: מפלגות הימין במזרח אירופה נטועות בסביבה של רוויזיוניזם טריטוריאלי ובאיומים שמקורם במיעוטים אתניים, ולעומת זאת, במערב אירופה העיסוק העיקרי נעוץ בסוגיות של הגירה ורב-תרבותיות.⁶ למרות זאת קיים קונצנזוס בעולם האקדמי שמדובר במפלגות המשתייכות ל"משפחה" אחת.⁷ המאפיין המובהק ביותר של התנועות הללו הוא תפיסה

חברים בארגוני ימין קיצוני נושאים לפידים במהלך טקס האזכרה השנתי למרד (1944) של הפולנים נגד הנאצים. קראקוב, 1 באוגוסט 2017. הצילום: Omar Marques/Pacific Press/LightRocket via Getty Images

אתנו־לאומית מדירה (Exclusive) של אזרחות, המשתקפת בסלוגן "אנשינו תחילה". העמדה המרכזית של המפלגות הללו היא שמדינות צריכות להיות מאוכלסות על ידי חברים בקהילה המקומית בלבד, ושגורמים לא מקומיים (אנשים ורעיונות) מאיימים על חוסנה של המדינה.⁸ ההסבר להתחזקות הימין הקיצוני מיוחס לשלושה מרכיבים עיקריים: הגירה, מיתון כלכלי וסלידה מרב־תרבותיות.

הגירה – ההגירה ממדינות העולם השלישי במזרח התיכון ובאפריקה למדינות אירופה, ששיאה היה בקיץ 2015, הייתה אחד המוקדים העיקריים במצע מפלגות הימין הקיצוני-פופוליסטי. החשש בקרב קהילות רחבות באירופה לביטחון הכלכלי והאישי ולמרקם התרבותי-לאומי נוצל על ידי מפלגות הימין הקיצוני שביססו קמפיין משמעותי נגד קליטת מהגרים, במיוחד ממדינות מוסלמיות. אנשי הימין הקיצוני הציגו עצמם כ"מגינים על ערכי הליברליזם" לעומת קהילה מוסלמית אנטי-ליברלית, שעתידה לכפות ערכים אנטי-פלורליסטיים על תושביה "האותנטיים" המתמעטים של היבשת.⁹

מיתון כלכלי – הגלובליזציה המאופיינת בפתיחת שווקים לסחר בינלאומי שינתה את פני העולם והביאה רווחה ושגשוג לרבים, אך בה עת היא הרחיבה פערים חברתיים. עליית הימין הקיצוני באירופה ובארצות-הברית היא בבחינת "הצבעת אי-אמון" במערכת הגלובלית ומחאה מצד "מפסידני הגלובליזציה". מדובר באלה שלא הצליחו למצוא מקום בעידן האוטומטיזציה ומיקור החוץ, שהביאו לאובדן משרות ובעיקר

כאלה של "צווארון כחול", ובדגש על כפריים לא משכילים שהועסקו בעיקר בעבודות כאלה. שיעורי האבטלה בקרב צעירים גבוהים במיוחד. למשל, שיעור האבטלה בצרפת עומד על 10 אחוזים, ושיעור האבטלה בקרב צעירים עומד על 26.4 אחוזים. באיטליה, שיעור האבטלה של צעירים עומד על 37.7 אחוזים, בבלגיה עומד שיעור האבטלה של צעירים על 20.1 אחוזים, וביוון עומד שיעור האבטלה על 47 אחוזים.¹⁰ הנרטיב המרכזי של מפלגות פופוליסטיות בתחרות על ליבם של מצביעים שלא הצליחו לבסס ביטחון כלכלי הוא ביקורת כלפי הממסד או ה"אליטות", כשהמפלגה הפופוליסטית מבטאת לכאורה את הקול האותנטי של העם, בניגוד לאליטות שדואגות רק לעצמן.

רב־תרבותיות – במשך יותר מדור, אליטות כלכליות יצרו קונצנזוס חברתי־תרבותי במגוון רחב של נושאים, החל מסחר חופשי ויתרונות ההגירה וכלה בשוויון בנישואים. האחדות בנושאים אלה הניעה את המתנגדים לערכים אלה אל השוליים הפוליטיים, והגבירה את הטינה הכללית כלפי הממסד או האליטות. בדומה למיתון הכלכלי, עליית הימין הקיצוני באירופה היא הצבעת אי־אמון גם במערכת המאופיינת ברב־תרבותיות ובחשיבה פרוגרסיבית. אלה מיוצגים בידי מה שמפלגות הימין מכנות "האליטות".¹¹ מפלגות הימין הקיצוני־פופוליסטי מתנגדות להכללת מיעוטים (אתניים ודתיים), להט"בים וכדומה בשיח הציבורי. למעשה, הן מתייחסות רק לקבוצה אחת – "העם" – כלגיטימית, ומציגות עצמן כאלה שמייצגות את "העם" לבדן. האבחנה בין האליטות לבין העם מבוססות פחות על היקף ההון שבידי האדם ויותר על הערכים שבהם הוא מאמין. לשיטת מפלגות הימין הקיצוני, גם אם הן אינן נתמכות בידי כלל האזרחים, הן מייצגות את אותו גרעין "עממי" שנזנח על ידי הממסד הרב־תרבותי.¹²

השפעת מפלגות הימין על יציבות האיחוד האירופי

אף על פי שהמצע של מפלגות הימין הפופוליסטי עוסק ברובו בנושאי פנים, לא ניתן להתעלם מהאיום שמטילה עליית מפלגות הימין הקיצוני על האיחוד האירופי ומוסדותיו. מפלגות הימין הקיצוני הצליחו במידה רבה, מאחר שהצליחו לרתום אליהם את קולות "מפסידני הגלובליזציה" המתנגדים לאינטגרציה אירופית. מטרה זו משותפת למפלגות הימין הקיצוני הפופוליסטי ולמפלגות מהשמאל הקיצוני, ששמו להם למטרה לחסל את סדר היום הנאו־ליברלי של האיחוד.¹³ ההגירה, שיעורי האבטלה והקשיים הכלכליים יצרו בקרב הציבור תחושה שהאיחוד האירופי הוא האשם העיקרי במצב. הטענה המרכזית בקרב מתנגדי האיחוד האירופי, "האירו־סקפטים", היא שתושבי אירופה הפשוטים אינם מרוויחים כלל מהאיחוד ומוסדותיו: ה"אירוקרטים הרב־תרבותיים של האיחוד", נתפסים כאליטה בירוקרטית בעלת רגולציה קטנונית, המנותקת מצורכי היום־יום של האזרחים.¹⁴

המייצג המובהק ביותר של הנטייה האירו־סקפטית הוא מפלגת החירות בבריטניה (UKIP), שמנהיגה נייג'ל פאראג' מאשים את האיחוד האירופי במגוון רחב של בעיות, החל מהגירה בלתי מבוקרת ועליית האסלאם הקיצוני בבריטניה, והוא היה בין הכוחות שפעלו להעברת משאל העם בנוגע לפרישה מהאיחוד. העלייה של פאראג', לה פן ודומיהם נזקפת לזכות הציבור הרוצה שאירופה תהיה פסיפס של מדינות במקום מרחב אינטגרטיבי המתבסס על שוק משותף, גבולות פתוחים ומטבע אחיד. הם שואפים לכך שאירופה תדמה יותר למה שהייתה לפני שמדינות אירופה התחילו את "הניסוי הנשגב", ומתעלמים מהעובדה ש"הניסוי" נערך במטרה למנוע מאירופה לחזור למעגל בלתי נגמר של מלחמות. "מה שניסינו באירופה הוא לפעול נגד כל מגמה באופן גלובלי", אמר פאראג', "מבחינה גלובלית העולם מתחלק ליחידות קטנות יותר, והניסיון לפעול נגד המגמה מצביע על חוסר הבנה מוחלט לגבי אופן הפעולה של בני אדם".¹⁵ ההצבעה הבריטית הפכה לחלק חשוב מאוד במסעות הבחירות של מפלגות הימין הקיצוני בצרפת ובהולנד, דבר שהצית בקרב מנהיגי האיחוד חשש מפני "אפקט דומינו" – פרישת מדינות נוספות מהאיחוד. לכן אימץ האיחוד האירופי עמדה נוקשה במשא ומתן על הסכמי הפרישה עם בריטניה, במטרה להרתיע מדינות נוספות מהליכה בדרכה.¹⁶

אף על פי שמפלגות ימין קיצוני מעוררות סלידה בקרב רבים, ייתכן שהשיח הארסי שהן מנהלות כלפי האיחוד האירופי עשוי לדחוק מפלגות מרכז ולאמץ טון חריף הרבה יותר נגד האינטגרציה האירופית בכלל והאיחוד האירופי בפרט. למשל, נשיא אוסטריה הנכנס, סבסטיאן קורץ, נבחר באוקטובר 2017 על רקע קמפיין אירו־סקפטי מובהק.¹⁷ המשך ההתחזקות של מפלגות ימין קיצוני עשוי לדחוף מנהיגים נוספים ללכת בדרכו, ולהפוך את האינטגרציה האירופית מקונצנזוס לסוגיה מפלגתית.

שיתוף הפעולה בין הימין הקיצוני־פופוליסטי האירופי לבין הקרמלין

בשנה האחרונה הופיעו בתקשורת העולמית פרסומים העוסקים בהתערבותה של רוסיה לטובת מפלגות ימין פופוליסטי בכל רחבי אירופה. מדובר במעורבות עקבית רחבת היקף שהתבטאה בסיוע במימון בחירות,¹⁸ הפצת 'חדשות מזויפות' במטרה ליצר אווירה של פאניקה בתקופת הבחירות,¹⁹ ובעיקר במעורבות ברשתות החברתיות של המדינות שבהן נערכו בחירות, תוך הפצה נרחבת של חדשות מזויפות, סילוף חומרים ועידוד שיח גזעני ומסית, במאמץ לסייע למפלגות אירו־סקפטיות.²⁰

הקשרים בין הצדדים מבוססים על תפיסה אידיאולוגית משותפת בתחומים לא מעטים: מפלגות הימין הפופוליסטיות האירופיות מתמקדות בהגבלת ההגירה, בבלימת האינטגרציה הכלכלית והפוליטית העולמית (על ידי ויתור על האיחוד האירופי, ובמקרים מסוימים גם על נאט"ו), בנקיטת צעדים קשים במלחמה בקיצוניות האסלאמית,

וברוב המקרים הן מתנגדות לליברליזם תרבותי ולחילון בבית. מפלגות אלו רואות בפוטין בעל ברית בכל החזיתות הללו. מאז שחזר פוטין לכהן כנשיא רוסיה ב־2012 הוא הציג את עצמו כמגן על ערכים חברתיים שמרניים, במיוחד בהתנגדות לזכויות הומוסקסואלים, וכאלטרנטיבה למדינות המערב, שלדבריו "שוללות עקרונות מוסריים ובכלל זה זהויות מסורתיות: לאומיות, תרבותיות, דתיות ואפילו מיניות".²¹ גם בחזית הביטחונית פוטין מיקם את עצמו כלוחם עיקש באסלאם הקיצוני, בצ'צ'ניה ולאחרונה בסוריה; כך הוא יכול לטעון שהוא ניהל את המאבק נגד הקיצונים המוסלמים באופן תוקפני יותר מכל אומה מערבית.

עבור המשטר ברוסיה, עליית מפלגות אירו־סקפטיות הן מהשמאל והן מהימין היא אינטרס לאומי מובהק. מאז כיבוש חצי האי קרים ב־2014 מטיל האיחוד האירופי סנקציות כלכליות על רוסיה, שמכוונות הן נגד השוק הפיננסי במדינה והן נגד שוק האנרגיה והתעשייה הביטחונית. מדינות האיחוד האירופי מחדשות את הסנקציות מדי חצי שנה.²² האיחוד האירופי מצליח לרסן את האינטרס הכלכלי הרוסי בדרכים נוספות. למשל, הרגולציה האירופית במגזר האנרגיה מגבילה את חברות האנרגיה הרוסיות בשוק האירופי. מסיבה זו רוסיה מעוניינת להחליש את האיחוד האירופי או אף לפרק אותו. החלשת האינטגרציה האירופית תאפשר לרוסיה לחזק קשרים דו־צדדיים עם מדינות אירופיות בנפרד, כשכל אחת מהמדינות תוכל לפעול לפי האינטרס הלאומי שלה ולא לפי האינטרס של האיחוד שבו ההחלטות מעוצבות בידי המדינות הגדולות, שרובן תופסות את רוסיה כאיום ביטחוני ניכר.²³

הימין הקיצוני וישראל

הקשר בין הימין הקיצוני באירופה לישראל סבוך במיוחד לנוכח ההיסטוריה האנטישמית של מרבית תנועות הימין הקיצוני באירופה. לפיכך יש מפלגות ימין באירופה שמתנגדות לעצם קיומה של מדינת ישראל מטעמים אנטישמיים מוצהרים, ובהן מפלגת 'השחר הזהוב' ביוון, שמשתמשת בסמלים נאציים וחבריה הם מכחישי שואה מוצהרים. אחד מחברי הפרלמנט של המפלגה, כריסטוס פאפאס, כינה את ישראל ב־2016 "אויב נצחי של יוון והאורתודוקסיה".²⁴

בה בעת, מפלגות ימין קיצוני רבות תומכות בישראל בהתלהבות. אחד החוטים המחברים בין ישראל לבין מפלגות הימין הקיצוני הוא ההתנגדות להתפשטות האסלאם באירופה. ככל שהסוגיה המוסלמית הפכה למרכזית בסדר היום של מפלגות הימין האירופי כך גברה התמיכה בישראל, הנחשבת לקו ההגנה הראשון מפני התפשטות האסלאם. לדוגמה, חרט וילדרס הצהיר ב־2010 ש"אם ירושלים תיפול לידי המוסלמים, אתונה ורומא יהיו הבאות בתור. ירושלים היא החזית העיקרית שמגינה על המערב".²⁵

וילדרס אינו יוצא דופן. תמיכה בישראל המבוססת על מאבק באסלאם משותפת למפלגות הימין הקיצוני באוסטריה, צרפת, הונגריה ועוד.²⁶

מעבר לסוגיית המאבק באסלאם, התמיכה בישראל משמשת "חומר מחטא" עבור מפלגות ימין קיצוני ששורשיהן בתנועות נאו-נאציות או נאו-פאשיסטיות, שבמטרה לפנות לקהלים חדשים ניסו לבדל את עצמן מעברן האנטישמי ולהביע תמיכה בישראל. למשל, מארין לה פן הכריזה באפריל 2017 ש"הפרלמנט עשה טעות בכך שתמך בתנועת BDS".²⁷ גם מנהיג שנחשב אנטישמי כגאבור וונה, יושב ראש מפלגת 'יוביק' ההונגרית, שבעת הפגנה נגד הקונגרס היהודי העולמי ב-2013 הכריז: "הכובשים הישראליים... צריכים לחפש לעצמם מדינה אחרת בעולם..."²⁸ מיתן את עמדתו בשנים האחרונות, ולאחרונה הצהיר ש"בעתיד תתייחס יוביק לישראל כמו לכל מדינה אחרת... באופן טבעי אנו מכבדים את זכותה להתקיים, לגבש זהות ודעות ייחודיות ולהביע את האינטרסים שלה".²⁹

לאור אלה, לא ניתן להצביע על כך שהמגמה הגוברת של התחזקות מפלגות ימין קיצוני באירופה עשויה לגרום לפגיעה ביחסים הדו-צדדיים בין מדינות אירופה לבין ישראל. למעשה, לנוכח הביקורת המדינית העקבית של המפלגות המסורתיות באירופה ושל האיחוד האירופי עצמו על ישראל בשל הקיפאון בתהליך המדיני בין ישראל והפלסטינים והבנייה בגדה המערבית, התחזקותן של מפלגות הימין הקיצוני והתגברות השפעתן עשויה להביא להתחממות היחסים בין ישראל לבין ממשלות אירופה. עם זאת, בשל השורשים האנטישמיים של מרבית מפלגות הימין הקיצוני וזיקתן הפרו-רוסית במדיניות חוץ, ניכר שמדובר על ברית המבוססת על אינטרסים זמניים ולא על שותפות אסטרטגית.

סיכום ומסקנות

עלייתן של מפלגות הימין הקיצוני באירופה היא תופעה מוגמרת שמתרחשת כמעט בכל מדינות האיחוד. למגמה זו יש השלכות הן על מדיניות הפנים של מדינות אירופה, במיוחד בנושאי זכויות אדם והגירה, והן על מדיניות החוץ שלהן. מעבר להתחזקות האלקטורלית של מפלגות הימין הקיצוני, השפעתן מתבטאת בכך שמפלגות מרכז נאלצות לאמץ מדיניות נוקשה יותר בסוגיות של סחר, גבולות והגירה, במטרה למנוע התחזקות אלקטורלית נוספת של מפלגות הימין הקיצוני על חשבונן. עם זאת, עליית הימין הקיצוני לא התממשה לכדי עלייה לשלטון במדינות שנערכו בהן בחירות בשנה האחרונה.

עם זאת, אין מקום להניח שמפלגות הימין הקיצוני ישובו לשוליים הפוליטיים בעתיד הקרוב. בסיסי התמיכה האלקטורליים של הימין הקיצוני הוכחו כבעלי משקל ומחויבים מבחינה פוליטית. זעזועים פוליטיים חדשים כגון האצת ההגירה, משבר

כלכלי או התארכות המיתון הנוכחי עשויים להפוך להזדמנות לביצוע מהפך פוליטי משמעותי, שבסופו ייקחו אותן מפלגות את השלטון לידיהן. אל גורמים אלה מצטרפת הנוכחות הקבועה של רוסיה. ככל הנראה הקרמלין ימשיך לסייע למפלגות הימין באמצעים שונים, הכוללים לוחמה פסיכולוגית ושימוש במערכות חתרנות מדינית באמצעות הרשתות החברתיות.

הערות

- * המחבר מבקש להודות לשרון קסלר ולדייוויד הדלי שסייעו רבות בהכנת המאמר.
- 1 Holly Ellyatt, "Europe faces 'galloping populism,' Juncker warns in State of the Union address," CNBC, September 14, 2016, <http://www.cnn.com/2016/09/14/europe-faces-galloping-populism-juncker-warns-in-state-of-the-union-address.html>
 - 2 Jon Stone, "Germany's new far-right party AfD says it will fight an 'invasion of foreigners,'" Independent, September 25, 2017, <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/german-election-results-afd-far-right-merkel-alexander-gauland-2017-coalition-invasion-of-foreigners-a7965886.html>
 - 3 אייל להמן, "צרפת אמרה לא ללה פן: מקרון נבחר לנשיא", Ynet, 7 במאי 2017, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4958581,00.html>
 - 4 "Austria's conservative-far right cabinet likely sworn in Dec 20," Reuters, December 1, 2017, <https://www.reuters.com/article/us-austria-government/austrias-conservative-far-right-cabinet-likely-sworn-in-dec-20-source-idUSKBN1DV4FA>
 - 5 Simon Shuster, "European Politics Are Swinging to the Right," TIME, September 22, 2016, <http://time.com/4504010/europe-politics-swing-right/>
 - 6 Jasper Muis and Tim Immerzeel, "Causes and consequences of the rise of populist radical right parties and movements in Europe," *Current Sociology* 65.6 (2017): 909-930.
 - 7 Tjitske Akkerman, Sarah L. de Lange, and Matthijs Rooduijn, eds. *Radical right-wing populist parties in Western Europe: into the mainstream?* Routledge, 2016.
 - 8 Ann-Cathrine Jungar and Anders Ravik Jupskås, "Populist radical right parties in the Nordic region: A new and distinct party family?" *Scandinavian Political Studies* 37.3 (2014): 215-238.
 - 9 Jens Rydgren, "Radical right-wing parties in Europe," *Journal of Language and Politics*, 16, (2017): 485-496.
 - 10 Youth unemployment rate, OECD, 2016.
 - 11 Uri Friedman, "What is a populist?," *The Atlantic*, February 27, 2017, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/02/what-is-populist-trump/516525/>
 - 12 Gemma Acton, "Le Pen says it's time to free French people from 'arrogant elite'," CNBC, April 23, 2017, <http://www.cnn.com/2017/04/23/le-pen-time-to-free-french-arrogant-elite.html>
 - 13 Enrique Hernández and Hanspeter Kriesi, "The electoral consequences of the financial and economic crisis in Europe," *European Journal of Political Research* 55.2 (2016): 203-224.
 - 14 Nonna Mayer and Caterina Froio, "Are far-right parties a threat to the European Union," SciencePo, July 27, 2017.
 - 15 Simon Shuster, "The Populists," TIME, <http://time.com/time-person-of-the-year-populism/>
 - 16 John Lichfield, "Brexit could lead to 'domino effect' in Europe as far-right celebrates referendum result," Independent, June 24, 2016, <http://www.independent.co.uk/news/world/>

- europa/brexit-could-lead-to-domino-effect-in-europe-as-far-right-celebrates-referendum-
result-a7101391.html
- Rebecca Perring and Alix Culberson, "Austria election results: Eurosceptic Sebastian Kurz 17
declares victory in nightmare for EU," *Daily Express*, October 16, 2017, <https://www.express.co.uk/news/world/866746/Austria-election-2017-results-poll-Sebastian-Kurz-OVP-Austria-live-updates>
- Gabriel Gatehouse, "Marine Le Pen: Who's funding France's far right?" BBC, April 3, 2017, 18
<http://www.bbc.com/news/world-europe-39478066>
- "Fake news' and the EU's response- At a glance," European Parliament, April 2017, http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/599384/EPRS_ATA%282017%29599384_EN.pdf 19
- Dana Priest and Michael Birnbaum, "Europe has been working to expose Russian meddling 20
for years," *Washington Post*, June 25, 2017, https://www.washingtonpost.com/world/europe/europe-has-been-working-to-expose-russian-meddling-for-years/2017/06/25/e42dcece-4a09-11e7-9669-250d0b15f83b_story.html?utm_term=.b2bca31c35ce
- Ronald Brownstein, "Putin and the Populists: The roots of Russia's political appeal in 21
Europe and the United States," *The Atlantic*, January 6, 2017, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/01/putin-trump-le-pen-hungary-france-populist-bannon/512303/>
- ,2016 ,19 בדצמבר, NRG, "האיחוד האירופי חידש את הסנקציות על רוסיה", 22
<http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/852/656.html>
- נדן פלדמן, "האם היא תדהים את העולם? השותף החשאי של מארין לה פן", 23
<http://www.themarker.com/markerweek/1.4069233>, 2017
- "Golden Dawn Lawmaker says Israel 'Eternal Enemy' of Greeks, Christians," *The Jerusalem 24
Post*, June 1, 2016, <http://www.jpost.com/Israel-News/Golden-Dawn-lawmaker-says-Israel-eternal-enemy-of-Greeks-Christians-455648>
- Roe Nahmias, "Geert Wilders: Change Jordan's name to Palestine," Ynet, June 20, 2010, 25
<http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3907722,00.html>
- Tom Heneghan, "Europe far right courts Israel in anti-Islam drive," Reuters, December 20, 26
2010, <http://www.reuters.com/article/us-europe-islam-far-right-idUSTRE6BJ37120101220>
- David Rosenberg, "Le Pen: I'll be the greatest defender of French Jewry," Israel National 27
News, April 13, 2017. <http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/228101>
- "Jobbik rally against World Jewish Congress in Budapest," BBC, May 4, 2013, <http://www.bbc.com/news/world-europe-22413301> 28
- Marton Dunai, "Hungary's Jobbik ditches far-right past to challenge Orban in 2018," Reuters, 29
January 11, 2017, <http://www.reuters.com/article/us-hungary-jobbik-idUSKBN14V1PW>